

การฟังและการดู อย่างมีวิจารณญาณ

ทักษะสำคัญสู่การรู้เท่าทันสื่อในศตวรรษที่ 21

อุภาวรรณ นามศิริ

ความสำคัญของปัญญาในยุคปัจจุบัน

สภาพการณ์สังคมไทย ปัจจุบันเต็มไปด้วยความขัดแย้ง
ส่วนหนึ่งเกิดจากการขาด "การคิดเชิงวิจารณ์ญาณ"
(Critical Thinking) เชื่อข้อมูลโดยขาดการไตร่ตรอง

ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

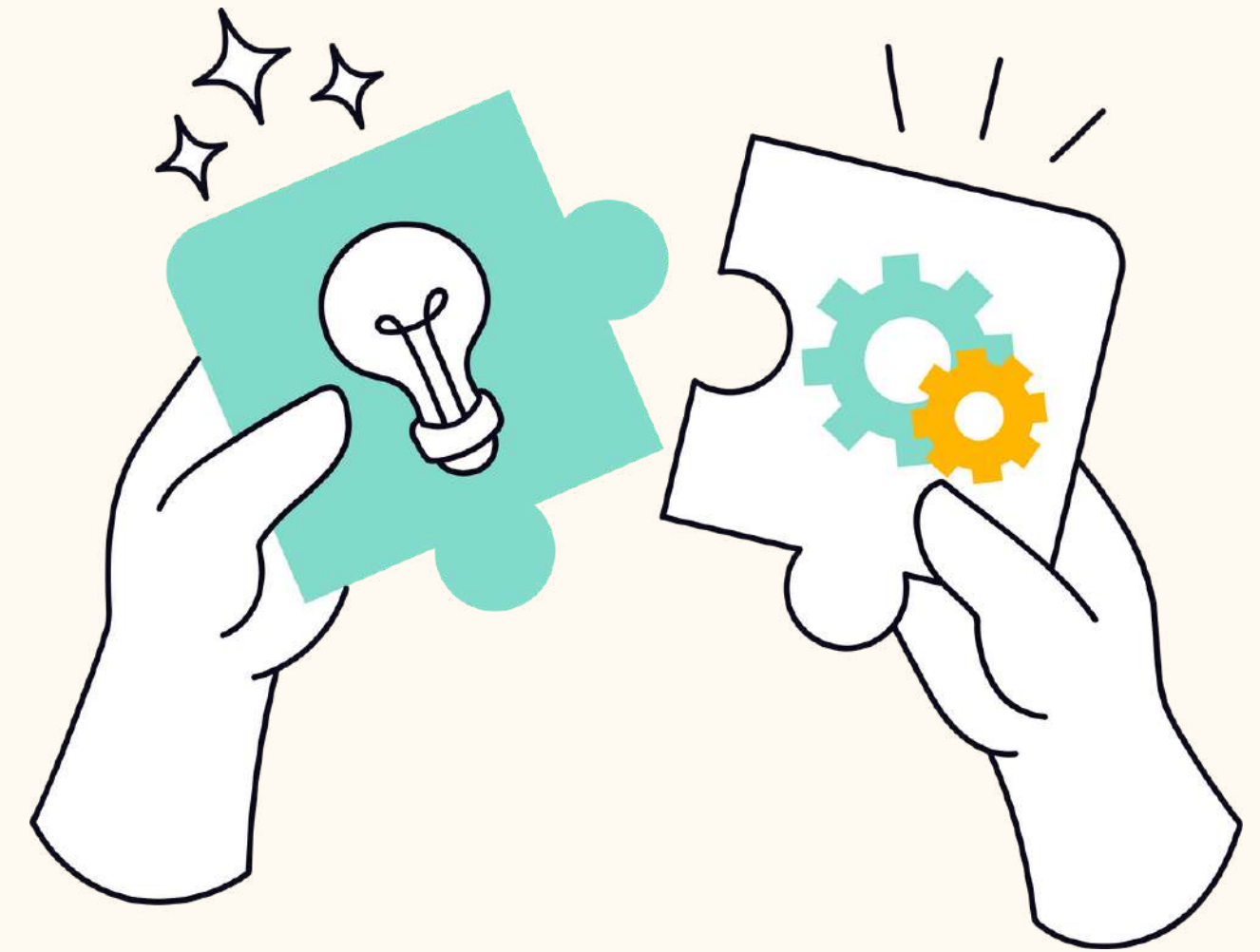
เจมส์ มาร์ติน ระบุ 16 ปัญหาอนาคต (เช่น โลกร้อน, ข่าวยาว)
ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับ "การรับสาร" การศึกษาไทยจึงมุ่งเน้น
สร้างภูมิคุ้มกันทางความคิด เพื่อให้เท่าทันโลก

นิยาม "วิจารณ์ญาณ"

// "วิจารณ์ญาณ หมายถึง ปัญญาที่สามารถรู้ หรือให้เหตุผลที่ถูกต้องได้ โดยอาศัยการใคร่ครวญ ไตร่ตรอง บนพื้นฐานของหลักฐานและข้อมูลที่สมบูรณ์"

วิจารณ์ (การคิดใคร่ครวญ) + ญาณ (ปัญญา/ความรู้ขั้นสูง)

กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

1. กำหนดปัญหา

ระบุประเด็น ข้อโต้แย้ง หรือข้อมูลที่คลุมเครือให้ชัดเจน

2. รวบรวมข้อมูล

แสวงหาข้อเท็จจริงจากแหล่งต่างๆ เลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

3. จัดระบบข้อมูล

พิจารณาความน่าเชื่อถือ แยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น

4. ตั้งสมมุติฐาน

เชื่อมโยงข้อมูล หาความสัมพันธ์เพื่อคาดเดาแนวทางที่เป็นไปได้

5. สรุปอ้างอิง

ใช้หลักตรรกศาสตร์ (อุปนัย/นิรนัย) ตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล

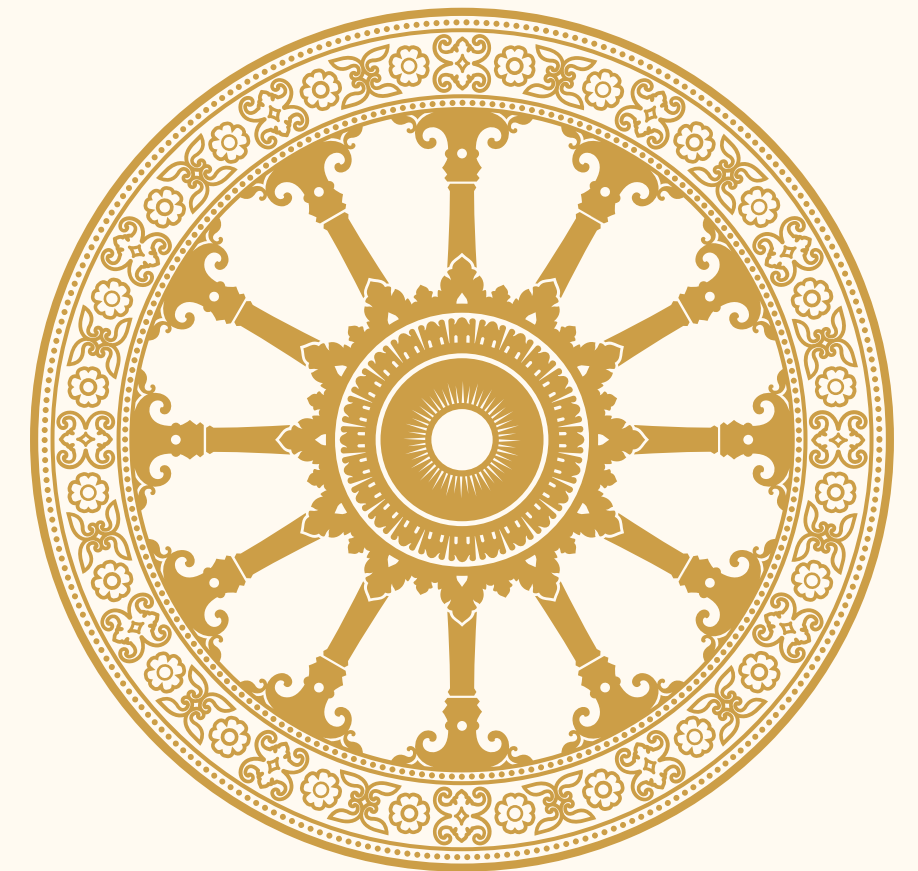
6. ประเมินผล

ตรวจสอบความถูกต้อง นำไปประยุกต์ใช้ หรือหาข้อมูลเพิ่มเติม

กาลามสูตร 10 สุตยอตปัญญาสู่วิจารณ์ญาณ

หลักความเชื่อในพุทธศาสนา ไม่ใช่เชื่อเพียงเพราะ...

- หลักความเชื่อในพุทธศาสนา ไม่ใช่เชื่อเพียงเพราะ..
- ฟังตามกันมา / เล่าลือ / อ้างตำรา
- เป็นประเพณีทำต่อกันมา
- ตรรกะ / การอนุมาน / คิดตรองตามแนวเหตุผล
- เข้าได้กับทฤษฎีของตน
- รูปลักษณะภายนอกน่าเชื่อถือ
- ผู้พูดเป็นครูของเรา

"จงใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงถึงคุณโทษก่อนปลงใจเชื่อ"

ลักษณะผู้มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

- 💡 ขี้สงสัย ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ จนกว่าจะมีหลักฐาน
- 💡 ช่างสังเกต เก็บรายละเอียดและจดบันทึก
- 💡 แสวงหาความจริง ค้นหาข้อมูลอ้างอิงเสมอ
- 💡 ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น ไม่ด่วนตัดสิน
- 💡 สุขุม ใจเย็น รอบคอบ มีเหตุผล

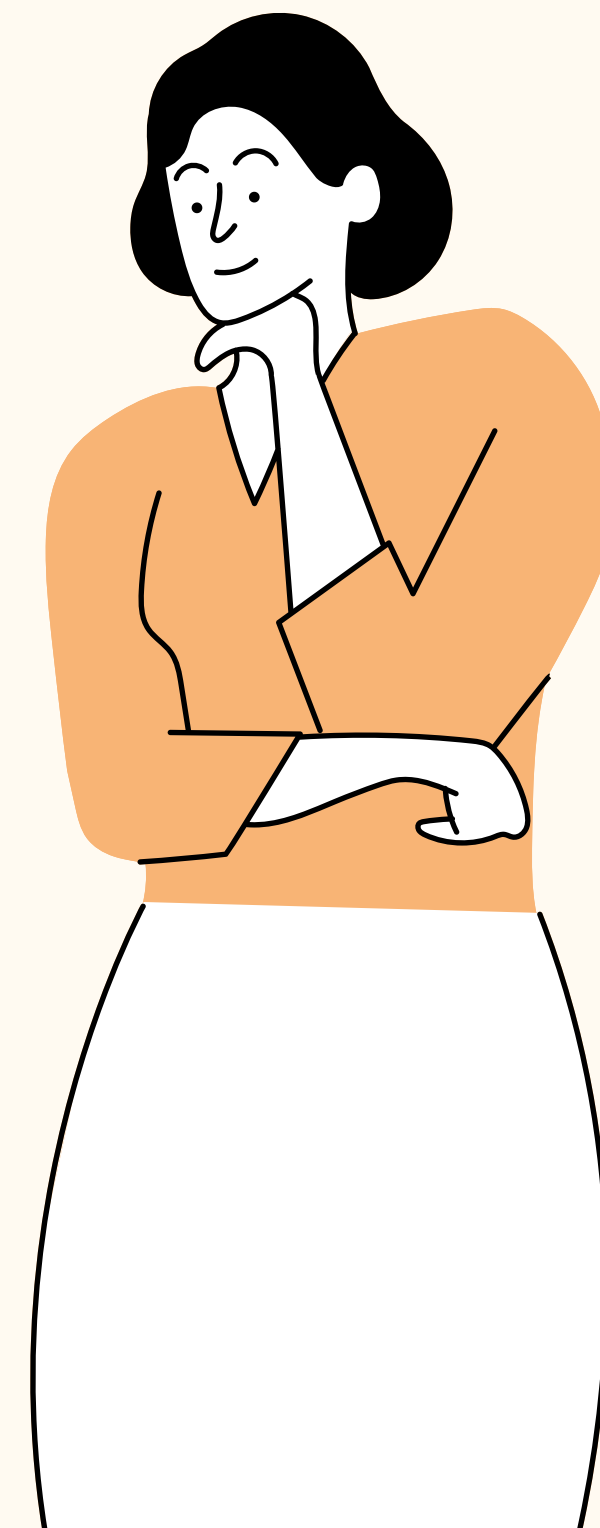
กระบวนการฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ

1	2	3	4
การวิเคราะห์	การตีความ	การประเมินค่า	การนำไปใช้
แยกแยะองค์ประกอบ ข้อเท็จจริง vs ข้อคิดเห็น	หาความหมาย แฝง เจตนาของผู้ส่งสาร	ตัดสินคุณค่า ดี/ไม่ดี น่าเชื่อถือหรือไม่	ประยุกต์ใช้ ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

หลักการและจุดมุ่งหมาย

หลักการสำคัญ

มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการรับสาร
เลือกฟังและดูสิ่งที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์
ใช้สติปัญญาไตร่ตรองหาเหตุผล ไม่หลงเชื่อง่าย
นำสิ่งที่ได้ไปปรับใช้จริง

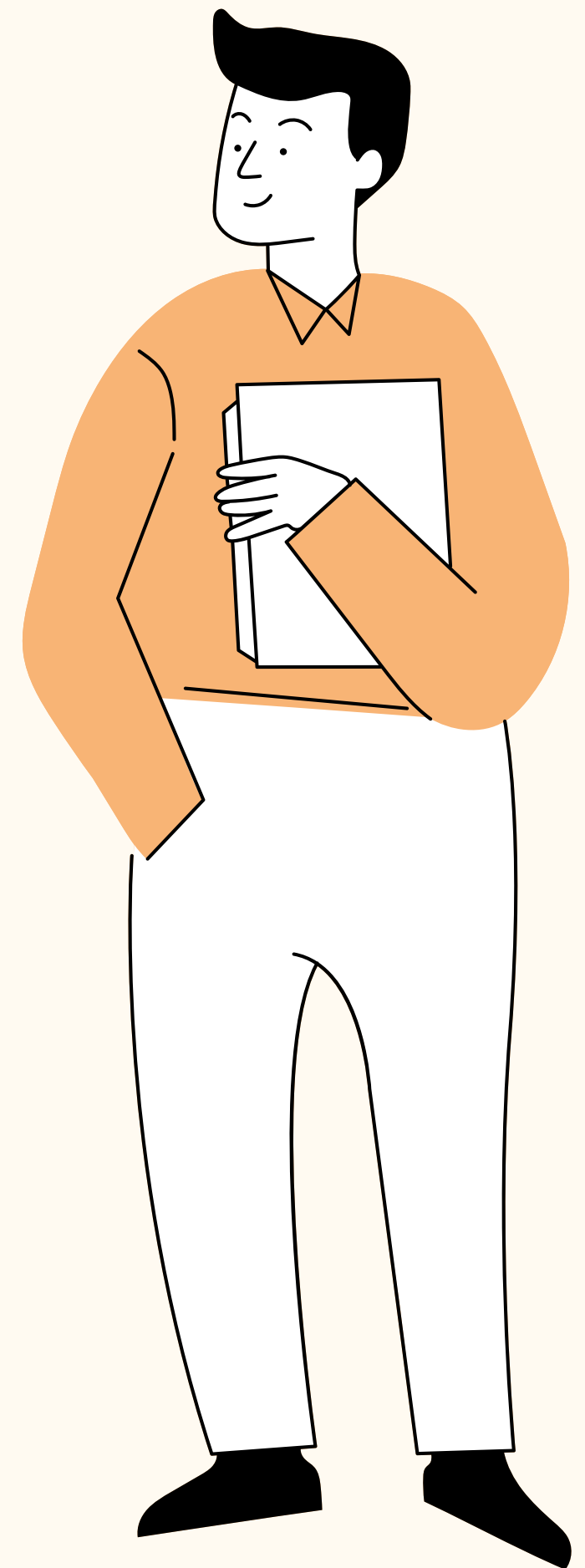
หลักการและจุดมุ่งหมาย

จุดมุ่งหมาย

เพื่อความรู้ พัฒนาสติปัญญา (ข่าว, สารคดี)

เพื่อความบันเทิง ผ่อนคลาย (เพลง, ละคร)

เพื่อจรรโลงใจ ความซาบซึ้งและสุนทรีย์ภาพ

กรณีศึกษา 1 โฆษณาชวนเชื่อ

ผลิตภัณฑ์เสริมความงาม

คำโฆษณา "ขาวทันทีใน 10 นาที", "ไม่ต้องศัลยกรรม"

การวิเคราะห์ ใช้คำเกินจริงเป็นไปไม่ได้ทางวิทยาศาสตร์

การวินิจฉัย ผิดกฎหมาย อย. และอาจมีสารอันตราย

การตัดสินใจ ไม่ควรซื้อ และควรตรวจสอบเลขจดแจ้ง

กรณีศึกษา 2 นิทานเซน "คุณยังไม่วางอีกหรือ"

การวิเคราะห์และตีความ

เรื่องราวของพระสองรูปกับหญิงสาวที่แม่น้ำ พระรูปหนึ่งอุ้มหญิงสาวข้ามน้ำแล้ววางลง แต่พระอีกรูปเก็บความสงสัยและความขุ่นเคืองใจมาตลอดทาง

ข้อคิด (แก่นเรื่อง) การปล่อยวาง

พระรูปแรกวางหญิงสาวลงที่ริมฝั่งแล้ว แต่พระรูปที่สองยัง "แบก" เธอไว้ในความคิดและความยึดติดในกฏระเบียบจนเกิดความทุกข์

สรุปบทเรียน

"ท่ามกลางข้อมูลท่วมท้นล้นทะลัก ควรรู้จักวิเคราะห์ให้เหมาะสม
คือรู้ฟัง ดู คิด วิจัยรณญาณ จักบันดาล ฟังดู รู้เท่าทัน"

จงใช้ "กาลามสูตร" เป็นเกราะป้องกันทางปัญญา

คำถาม & แลกเปลี่ยนเรียนรู้